

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

розвідувальної,
контррозвідувальної
та оперативно-розшукової
діяльності в Україні

О. М. Юрченко

*доктор юридичних наук, доцент,
керівник Міжвідомчого науково-
дослідного центру з проблем
боротьби з організованою
злочинністю при Раді
національної безпеки і оборони
України*

Є. Д. Скулиш

*доктор юридичних наук,
професор, головний науковий
співробітник Міжвідомчого
науково-дослідного центру
з проблем боротьби
з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки
і оборони України*

О. В. Шамара

*доктор філософії у галузі права,
старший дослідник, завідувач
наукової частини Національної
академії прокуратури України*

У статті розглядається правова основа діяльності уповноважених суб'єктів у сфері забезпечення державної безпеки України. Досліджено розвиток правової системи розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності в Україні.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, контррозвідувальна діяльність, розвідувальна діяльність, правова система.

В статье рассматривается правовая основа деятельности уполномоченных субъектов в сфере обеспечения государственной безопасности Украины. Исследовано развитие правовой системы разведывательной, контрразведывательной и оперативно-розыскной деятельности в Украине.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, контрразведывательная деятельность, разведывательная деятельность, правовая система.

The article examines the legal basis of the Commission of subjects in the field of national security of Ukraine. The development of the legal system of intelligence, counter-intelligence and operative-investigative activity in Ukraine are studied.

Keywords: operative-investigative activity, counter-intelligence activity, intelligence activities, legal system.

Правова основа діяльності уповноважених суб'єктів у сфері забезпечення державної безпеки формулася на основі теоретико-прикладного та історико-правового аналізу правового регулювання діяльності радянських органів держбезпеки. З приводу зазначеного слід нагадати, що у радянські часи не існувало чіткого розмежу-

вання на відповідні специфічні для виконання види діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, а саме: контррозвідувальної, розвідувальної, оперативно-розшукової, які існують сьогодні. У той історичний період використовувався термін «оперативна діяльність», який охоплював поняття вищевказаних видів діяльності. Тому існує потреба дослідити розвиток правової системи розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності в Україні на етапі її становлення як незалежної, демократичної держави.

Метою цієї праці є дослідження розвитку правової системи розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності в Україні на підставі аналізу законодавства України і правової системи розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності деяких іноземних країн.

Дослідженням теоретичних і практичних питань правової системи розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності в Україні займалась низка провідних вітчизняних науковців, зокрема О. М. Андрусенко, О. Д. Довгань, В. Г. Пилипчук, С. Г. Гордієнко, В. А. Омельчук, О. М. Шилін.

Аналіз предмета нашого дослідження пропонуємо розпочати з історичного екскурсу розвитку правової системи, що розглядається. Перші спроби регулювання контррозвідувальної та розвідувальної діяльності в Україні було здійснено у 1992 р. Зокрема Законом України «Про Службу безпеки України» було встановлено її завдання та повноваження у сфері проведення розвідувальних і контррозвідувальних заходів, створення інформаційних систем, виконання визначених законодавством завдань в інтересах розвідки та контррозвідки.

У Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. З цього можна зробити висновок, що закон регламентує проведення розвідувальних і контррозвідувальних заходів, спрямованих на досягнення визначеної законодавством мети оперативно-розшукової діяльності. Проте це не стосується розвідувальної та контррозвідувальної діяльності загалом.

З огляду на те, що чинним законодавством узагалі не визначено поняття «розвідувальні заходи», «контррозвідувальні заходи», не можна однозначно ставитися до твердження окремих фахівців, що оперативно-розшукова діяльність включає також розвідувальну та контррозвідувальну діяльність.

Крім того, у процесі становлення правового регулювання розвідувальної та контррозвідувальної діяльності не було враховано досвід законотворення у цій сфері колишнього СРСР. Зокрема не взято до уваги прийнятий у 1991 р. Закон СРСР «Про органи державної безпеки», який тоді був чинний в Україні та врегульовував розвідувальну і контррозвідувальну діяльність [1].

Згодом чинне законодавство розмежувало ці види оперативної діяльності, про що зазначено у законах України «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність» і «Про розвідувальні органи України» [2; 3; 4].

Правова основа оперативно-розшукової діяльності в Україні є сукупністю нормативних актів, які закріплюють правові норми, що регулюють групи однорідних суспільних відносин, котрі вини-

кають між державою та особою в процесі діяльності по захисту прав і законних інтересів й забезпеченню безпеки людини, суспільства та держави, шляхом застосування спеціальних методів, сил і засобів, і виконання оперативно-розшукових дій, якщо іншими заходами попередити чи усунути загрози неможливо. В такій діяльності через застосування правових норм регламентуються відносини між державою в особі уповноважених законом суб'єктів на ведення оперативно-розшукової діяльності та окремими особами і групами осіб, що здійснюють протиправну діяльність, у зв'язку з необхідністю захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від злочинних посягань.

Правова основа оперативно-розшукової діяльності дворівнева і складається із законодавчих та підзаконних нормативних актів різної юридичної сили. Основу нормативно-правового регулювання ведення уповноваженими підрозділами оперативно-розшукової діяльності становить Конституція України, яка визначає основні засади функціонування органів влади та правоохоронних органів України, правовий статус особистості в державі, та гарантії прав людини, дотримання яких є обов'язковим у ході ведення уповноваженими підрозділами оперативно-розшукової діяльності. До першого рівня правового регулювання належать також закони України, міжнародні договори та угоди, ратифіковані Верховною Радою України (ст. 9 Конституції України).

Фундаментальне значення для правового регулювання оперативно-технічних заходів мають норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Цим Законом визначено основні завдання оперативно-розшукової діяльності та закріплено права оперативних підрозділів, уповноваже-

них на її ведення. Окрім того, перший рівень правового регулювання оперативно-розшукової діяльності складає низка законодавчих актів, до яких належать: Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, а також закони України про прокуратуру, міліцію, Службу безпеки України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, розвідувальні органи України та ін.

Конституція України як основний нормативний акт у сфері правового регулювання оперативно-розшукової діяльності має найвищу юридичну силу та є законом прямої дії, який застосовується на всій території України. Конституційними нормами здійснюється також безпосереднє правове регулювання оперативно-розшукової діяльності. Згідно з положеннями Конституції України, життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека особи визнаються в ній найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини, їх гарантії складають зміст діяльності держави. Ствердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Реалізація зазначених конституційних норм становить основу діяльності правоохоронних органів, у т. ч. й тих, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Для правового регулювання оперативно-розшукової діяльності особливе значення мають конституційні положення, що визначають загальну структуру державних органів, порядок їх утворення, а також завдання, які вони мають виконувати. В окремих розділах Конституції України закріплено принципи

побудови правоохоронних органів і управління правосуддя в державі.

Характерними ознаками діяльності правоохоронних органів є те, що вони наділені повноваженнями на застосування юридичних заходів впливу. До таких заходів можна віднести заходи державного примусу і стягнення. Наприклад, якщо особа вчинила злочин, то вона може бути притягнута до відповідальності та їй може бути призначено покарання; якщо особа ухиляється від розслідування чи відбуття покарання, щодо неї можуть бути застосовані спеціальні заходи розшуку, затримання і примусового стягнення збитків, завданих злочином, і направлення до місць позбавлення волі; якщо людина незаконно проникла на територію України, її може бути примусово видворено; якщо особа займалась незаконною діяльністю, то стосовно неї можуть бути вжиті спеціальні заходи розкриття її протиправної поведінки, якщо особа готується вчинити злочин, то правоохоронні органи зобов'язані вжити належних заходів попередження, і т. д. Іншою суттєвою ознакою правоохоронної діяльності є те, що застосовувані в процесі її здійснення юридичні заходи повинні неухильно відповідати закону або іншим правовим актам, прийнятим на їх основі. Правоохоронний орган, який звертається до таких заходів, зобов'язаний виконувати вимоги відповідних нормативних актів.

Також слід зазначити, що правоохоронна діяльність реалізується в установленому законом порядку, з дотриманням певних процедур. Усі випадки прийняття рішень про застосування чи незастосування юридичних заходів впливу відбуваються згідно з конкретними правилами, що регламентують такі дії. Ці правила підлягають обов'язковому виконанню, порушення їх може

мати наслідком визнання вжитих заходів незаконними.

Нарешті суттєвою ознакою правоохоронної діяльності є те, що її здійснення покладається, перш за все, на спеціально створені державні органи. Такі органи комплектуються відповідним чином підготовленими спеціалістами. Організація діяльності цих органів регламентується спеціальним законодавством і відомчими актами, розробленими на основі законів.

У статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. наведено перелік правоохоронних органів України. До них належать органи прокуратури, органи внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Але право здійснювати оперативно-розшукову діяльність надається не всім правоохоронним органам, а тільки тим, перелік яких закріплено в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 6 Закону України «Про розвідувальні органи України». Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється.

Оперативно-розшукова діяльність займає чільне місце серед комплексу правових та організаційних заходів, які вживає держава з метою протидії злочинності й захисту прав і законних інтересів людини, суспільства та держави. Компе-

тенція підрозділів, уповноважених законом на ведення оперативно-розшукової діяльності, визначається як Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», що містить норми загальної дії, так і нормами спеціалізованого законодавства. Зокрема правовий статус окремих суб'єктів оперативно-розшукової діяльності визначається законами України: «Про Службу безпеки України», «Про міліцію», «Про Державну прикордонну службу», «Про розвідувальні органи України», «Про Службу зовнішньої розвідки України» та низкою інших законодавчих актів. Окремі питання ведення уповноваженими підрозділами оперативно-розшукової діяльності регламентуються законами України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про боротьбу з тероризмом», «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та ін. Кожен з цих законів регламентує певні групи спеціальних відносин, які виникають у процесі оперативно-розшукової діяльності та у зв'язку з нею. Зокрема Закон України «Про державну таємницю» визначає її поняття та вказує, що державна таємниця – це вид таємної інформації, яка охоплює відомості в сфері оборони, економіки, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може нанести шкоду життєво важливим інтересам України. Відповідно до змісту зазначеного Закону до державної таємниці можуть бути віднесені результати розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, відомості про осіб, які співробітничали

ють або співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що ведуть таку діяльність; відомості про порядок організації та здійснення охорони вищих законодавчих і виконавчих органів влади, вищих посадових осіб держави, про систему урядового та спеціального зв'язку.

Законами України «Про інформацію» та «Про звернення громадян» регламентовано порядок доступу громадян і організацій до інформації про них, захист інформації і захист права громадян на доступ до інформації, порядок обов'язкового розгляду звернень громадян, реагування на них державними органами, у т. ч. й тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Окрім законів, правове регулювання оперативно-розшукової діяльності здійснюється також підзаконними нормативними актами, до яких відносяться: укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти відомств, які безпосередньо є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності або здійснюють контроль і нагляд за нею.

Поряд із оперативно-розшуковою діяльністю, як зазначалося, законодавством України було врегульовано інший вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки – контррозвідувальну. В 1992 році Законом України «Про Службу безпеки України» детально висвітлено завдання специфічного виду діяльності, покладеного на Службу безпеки України, під якою ми можемо розуміти контррозвідувальну діяльність, проте її поняття та організаційні основи не були визначені. Більше того, власне термін «контррозвідувальна діяльність» не використовувався. Замість цього певні норми Закону України «Про Службу безпеки України» були відсилочними на відповідні норми у Законі України «Про оперативно-розшу-

кову діяльність». Таким чином, на певному етапі розвитку і становлення системи правового регулювання забезпечення державної безпеки законодавчо було врегульовано порядок здійснення відповідних прав та обов'язків згідно з законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про Службу безпеки України», механізм роботи за оперативно-розшуковими справами в інтересах контррозвідки. Поряд з цим, особливості правових основ роботи за оперативно-розшуковими справами (обмежений строк ведення оперативно-розшукових справ, їх спрямованість на виявлення та попередження саме злочинів, що не є першочерговим і характерним для контррозвідки) значно ускладнювали виконання покладених на Службу безпеки України завдань у сфері забезпечення державної безпеки [5, с. 5; 6, с. 115].

Лише у 2002 році Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» контррозвідувальну діяльність закріплено на законодавчому рівні. Відповідно до зазначеного Закону України її було визначено як спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, яка здійснюється з використанням системи розвідувальних, контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, спрямованих на попередження, своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам безпеці України, розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп і осіб на інтереси України.

Як справедливо зазначив В. Г. Пилипчук, у 2005 р. в зв'язку з прийняттям Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки України» із вказаного визначення не зовсім аргументовано було вилучено словосполучення «розвідуваль-

ні заходи», які цілком правомірно мають здійснюватися в інтересах контррозвідки для вирішення одного з основних її завдань – добування інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці.

Крім того, з огляду на те, що ст. 2, 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» право здійснення розвідувальних заходів надано розвідувальним органам України (ст. 6 Закону України «Про розвідувальні органи України»), дискусійним і до сих пір невирішеним залишається питання відсутності такого права в суб'єктів контррозвідувальної діяльності.

У порядку порівняння слід зазначити, що у Законі Російської Федерації «Про Федеральну службу безпеки» надано таке визначення поняття контррозвідувальної діяльності – як діяльності Федеральної служби безпеки у межах своїх повноважень з виявлення, попередження і запобігання розвідувальній та іншій протиправній діяльності спеціальних служб і організацій іноземних держав, а також окремих осіб на шкоду безпеці Російської Федерації. Крім цього, положеннями чинного законодавства Федеральна служба безпеки Російської Федерації наділена правом здійснювати контррозвідувальні, розвідувальні, оперативно-розшукові заходи.

У законодавстві Сполучених Штатів Америки контррозвідку визначено як «процес здобування інформації, що проводиться з метою захисту від шпигунства, розвідувальної діяльності, саботажу, замахів на політичних чи суспільних діячів з боку іноземної держави, організації, окремих осіб або терористичних груп». Головним контррозвідувальним органом Сполуче-

них Штатів Америки є Федеральне бюро розслідувань, яке здійснює комплекс необхідних розвідувальних, контррозвідувальних, пошукових і слідчих заходів. Таким же шляхом пішло і російське законодавство, відповідно до якого суб'єктом контррозвідувальної діяльності є виключно Федеральна служба безпеки Російської Федерації, яка за аналогією з Федеральним бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки здійснює контррозвідувальну, розвідувальну та оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування.

Особливістю українського законодавства у сфері контррозвідувальної діяльності є те, що це визначається як спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки. Крім того, як і у багатьох іноземних країнах, положення чинних законів визначають спеціально уповноважений орган у сфері контррозвідувальної діяльності – Службу безпеки України. Таким чином, Служба безпеки України уповноважена здійснювати контррозвідувальну діяльність в Україні та координацію діяльності інших державних органів у вказаній сфері, розбудову системи контррозвідувального захисту безпеки держави. Крім того, Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» передбачено взаємодію та розподіл повноважень у названій сфері. Зокрема відповідно до положень зазначеного Закону України «окремі контррозвідувальні заходи виключно в інтересах забезпечення охорони державного кордону України, посадових осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона, а також забезпечення безпеки своїх сил і засобів, інформаційних систем та оперативних обліків можуть проводити розвідувальні органи України та Управління державної охорони України, яким законодами України «Про оперативно-розшукову

діяльність» і «Про розвідувальні органи України» надано право здійснювати оперативно-розшукову чи розвідувальну діяльність».

Крім того, Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» детально визначає підстави для проведення контррозвідувальної діяльності, функції та повноваження органів, підрозділів і співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, основні засади організації контррозвідувальної діяльності, соціальні та правові гарантії співробітників органів і підрозділів Служби безпеки України, які здійснюють контррозвідувальну діяльність, гарантії законності у ході здійснення контррозвідувальної діяльності тощо. За аналогією із Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» у Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» досить предметно висвітлено основні засади організації контррозвідувальної діяльності, що й досі відсутнє у більшості країн світу.

Як уже зазначалося, у ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» при визначенні поняття «оперативно-розшукова діяльність» вказувалося про здійснення у ході цієї діяльності системи гласних і негласних заходів, серед яких йшлося про розвідувальні та контррозвідувальні.

Так, чинним національним законодавством, поряд із оперативно-розшуковою та контррозвідувальною діяльністю, унормовано правові основи організації і діяльності державних органів, які здійснюють розвідувальну діяльність з метою захисту національних інтересів України від зовнішніх загроз, порядок контролю і нагляду за їх діяльністю, а також правовий статус співробітників цих органів, їх соціальні гарантії. Зазначене знайшло відображення у Законі Украї-

ни «Про розвідувальні органи України», відповідно до положень якого розвідувальна діяльність здійснюється спеціальними засобами і методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідувальною інформацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України зовнішнім загрозам національній безпеці нашої держави. Цікавим є бачення українського законодавця на визначення завдань розвідувальним органам України. Зокрема це стосується участі зазначених органів у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, тероризмом, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення та незаконною міграцією, що відноситься і до компетенції інших державних, правоохоронних органів, які не є суб'єктами розвідувальної діяльності.

У процесі становлення та розвитку сектору безпеки й розвідки змінювалися і підходи до визначення суб'єктів розвідувальної діяльності. Так, до кінця 2004 р. окремі підрозділи Служби безпеки України вважались суб'єктами розвідувальної діяльності, спрямованої на забезпечення інтересів держави в політичній, економічній, військово-технічній, науково-технологічній, інформаційній та екологічній сферах.

Слід зазначити, що Службу зовнішньої розвідки України як спеціальний державний орган було створено на базі Департаменту розвідки, розвідувальних підрозділів регіональних органів Служби безпеки України, з метою дальшого вдосконалення розвідки як інструменту формування політики держави, забезпечення національних інтересів, на підставі Указу Президента України № 1239 від 14 жовтня 2004 р. При цьому сфера здійснення відповідних прав і обо-

в'язків для Служби зовнішньої розвідки України залишилася незмінною. Згідно з цим Указом основними завданнями Служби зовнішньої розвідки України визначено здійснення розвідувальної діяльності у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технологічній, інформаційній та екологічній сферах; участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, тероризмом; забезпечення безпеки установ і громадян України за кордоном. Служба зовнішньої розвідки України має також бути відповідальним виконавцем і координатором програм розвідувальної діяльності.

Позитивним у процесі формування розвідувального співтовариства в Україні є те, що за практичної відсутності розвідувальних кадрів на певному історичному етапі реформування сектору безпеки, виокремлення їх у відповідні державні органи та визначення суб'єктів загального керівництва, утворення й ліквідації, координації діяльності розвідувальних органів є підтвердженням існування у правовому відношенні системи розвідувальних органів.

Поряд з цим організаційні основи здійснення розвідувальної діяльності не мають чіткої регламентації. Положення Закону України «Про розвідувальні органи» лише визначають, що для виконання покладених на розвідувальні органи України завдань щодо отримання розвідувальної інформації, забезпечення безпеки розвідувальних заходів, захисту своїх сил, засобів та інформаційних систем і обліків, а також джерел розвідувальної інформації вони застосовують методи й засоби оперативно-розшукової діяльності в установленому законом порядку. Зазначене, на нашу думку, може створювати певну правову колізію. Йдеться про основне призначення оперативно-розшукової діяльності – по-

передження правопорушень і вирішення завдань в інтересах кримінального судочинства. Так ситуація не повною мірою задовольняє потреби вітчизняної розвідки і звужує можливості щодо виконання поставлених нею завдань.

Особливості розвитку сучасної глобальної безпекової ситуації (зростання небезпеки міжнародного тероризму, організованої злочинності тощо), на чому сьогодні постійно наголошується, складають умови для формування дуже непростого завдання для архітекторів майбутнього українського безпекового сектору. Воно полягає у тому, що модель майбутнього українського сектору розвідки має бути дуже чітко збалансована у сенсі проведення зрозумілої для громадськості межі між визнаними стандартами свобод людини та потребою суспільства у безпеці.

Це завдання постало не тільки перед Україною, воно актуальне для більшості країн Європи та колишнього пострадянського простору. Такий висновок підкріплюється тезами рекомендацій ПАРЕ «Демократичний аналіз сектору безпеки в країнах-членах» № 1713 (2005), які зокрема містять і поради відносно такої моделі. Так, положення цих Рекомендацій визначають, що необхідність у безпеці підштовхує уряди вживати виключних заходів. Ці явища повинні носити винятковий характер, оскільки жодна держава не має права зневажати принцип верховенства закону навіть в екстремальних ситуаціях. У будь-якому разі мають існувати правові гарантії попередження зловживання виключними заходами.

Рекомендація № 1713 (2005) є другим в історії людства міжнародно-правовим документом, присвяченим проблемам організації (регулювання) діяльності такого важливого інструменту держави, як спеціальні служби. Першою була Ре-

комендація ПАРЄ «Контроль за діяльністю служб внутрішньої безпеки країн-учасниць Ради Європи» № 1402 (1999). Вважаємо, що ця обставина заслуговує на прискіпливу увагу дослідників у галузі міжнародного права, міжнародних відносин, історії спеціальних служб. Але вона вже зараз свідчить про якісно нову парадигму в принципах діяльності спеціальних служб, яка матиме свій подальший розвиток і визначатиме деякі обриси моделі українського сектору розвідки взірця 2015 р. Йдеться про офіційну міжнародну співпрацю спеціальних служб, масштаби якої сьогодні є безпрецедентними, принаймні за останнє століття.

Можливо, з часом це співробітництво набуватиме нової якості, про що свідчить та ж Рекомендація ПАРЄ № 1713 (2005), яка висуває ідею прийняття Європейського кодексу розвідувальної етики, тобто загальновизначених правил і процедур проведення розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. На наш погляд, модель українського сектору розвідки має бути орієнтована на активізацію міжнародної співпраці, як у спільній протидії глобальним загрозам, так і в національних інтересах України.

З приводу реформування сектору безпеки слушно думку висловив О. Белов на міжнародній конференції «Огляд сектору безпеки і оборони України» у 2006 р. На його переконання, необхідно створити модель розвідувального співтовариства, яка має передбачати високі якісні критерії: професійного рівня і соціального статусу персоналу сектору розвідки, його соціального захисту на рівні практики європейських країн тощо.

Слід констатувати, що існує необхідність створення моделі ефективного, інтелектуального сектору розвідки, здатного працювати передусім на випередження, локалізацію причин та умов ризиків і загроз, що виникають. Розбудова саме таких спеціальних служб є в інтересах, насамперед, українського суспільства.

Окрему увагу слід звернути на необхідність розробки Закону України «Про розвідувальну діяльність», який має зайняти чинне місце поряд з законами України «Про оперативну-розшукову діяльність» та «Про контррозвідувальну діяльність» і внормувати діяльність розвідувальних органів України [7].

Список використаної літератури

1. *Пилипчук В. Г.* Формування теоретико-правових основ забезпечення державної безпеки України : моногр. / В. Г. Пилипчук. – К. : НКЦ СБ України, 2008. – 256 с.
2. Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
3. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 89.
4. Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.
5. *Подшибякин О. С.* Организующая функция советского права в обеспечении государственной безопасности / О. С. Подшибякин // Труды ВШ КГБ. – М. : ВШ КГБ, 1990. – № 47. – С. 5.
6. *Гордієнко С. Г.* Про поняття «державна безпека» / С. Г. Гордієнко // Науковий вісник Академії СБ України. – 1998. – №№ 6-7. – С. 33-41.
7. *Шамара О. В.* Роль та місце Служби зовнішньої розвідки України у протидії злочинам проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку / О. В. Шамара // 36. наук. праць Національної академії Служби безпеки України. – 2012. – №42. – С.147-155.